

что впервые в украинском языкознании проведён анализ методологических основ исследования терминологии таможенного дела как отдельной науки.

Практическое значение. Практическое применение результатов исследования заключается в возможности их использования при выборе методов, методик и приёмов анализа других отраслевых терминологий, а также в процессах упорядочения основных методологических понятий лингвистического анализа.

Ключевые слова: лингвистическая методология, методика исследования, методы научного исследования, приёмы лингвистического анализа, украинская таможенная терминология, таможенный термин.

УДК 800.7

Мацнєва Є.А.,
викладач

Донецький національний університет
економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна,
e-mail: lady.matsnewa @yandex.ua

ПРОБЛЕМА ДЕФІНІЦІЇ ТЕРМІНА «БІЛІНГВІЗМ»

Matsneva Ye.A.,
lecturer

Donetsk National University of Economics and
Trade named after Mykhailo Tugan-Baranovsky
Kryvyi Rih, Ukraine,
e-mail: lady.matsnewa @yandex.ua

THE PROBLEM OF THE TERM «BILINGUALISM» DEFINITION

Мета. Окреслити варіативність тлумачення терміна «білінгвізм»; з'ясувати сутність дефініції цього терміна у межах різних підходів до дослідження цього явища; дати визначення білінгвізму в аспекті соціальної філософії.

Методика. Виконання завдань, передбачених метою, здійснювалося за допомогою теоретичних методів дослідження: аналізу й синтезу, порівняння, узагальнення, вивчення наукових праць із дослідження багатомовності.

Результати. Висвітлено можливості варіативності тлумачення терміна «білінгвізм», яким позначається складне лінгвосоціальне явище; простежено сутність і критерії дефініції цього терміна у межах різних аспектів дослідження білінгвізму; запропоновано авторське визначення терміна «білінгвізм» у соціально-філософському розумінні.

Наукова новизна. Дослідження феномена білінгвізму в соціально-філософському аспекті ще тільки розгортаються, тому всебічне дослідження білінгвізму як явища соціальної дійсності та розробка методологічного підґрунтя таких досліджень потребують подальшого розвитку. У цьому контексті автор пропонує термінологічне визначення соціального білінгвізму.

Практична значущість. Дано авторське визначення терміна «білінгвізм» у соціально-філософському аспекті.

Ключові слова: білінгвізм/двомовність, плюрилінгвізм, білінгв.

Постановка проблеми. При вивченні білінгвізму як об'єкта, що перебуває на межі різних дисциплін (а його вивчають різні теоретичні дисципліни: лінгвістика, психолінгвістика, соціолінгвістика, семіотика, філософія, культурологія та ін.), дослідники зіштовхуються з проблемою уніфікації підходів до розуміння феномена білінгвізму й термінології, що часто є спільною для різних суміжних напрямів досліджень. Залежно від того, під яким кутом зору досліджується це поняття, існують різні аспекти розгляду білінгвізму: власне лінгвістичний, соціолінгвістичний, психологічний, педагогічний (методичний), соціологічний (соціальний), культурологічний

та ін. На сьогодні тільки почали розвиватися такі міждисциплінарні дослідження білінгвізму, як лінгвокогнітивний, лінгвокультурологічний, лінгвопрагматичний, лінгводидактичний, філософський.

Природно, що розходження у підходах до вивчення білінгвізму, позначилися і на трактуванні самого основного терміна і низки супутніх йому термінів. Актуальною залишається думка Р. Фрумкіної, яка зазначала, що «термін двомовність завжди був нечітким, а сьогодні його значення не лише розмилося, а й розглядається в ореолі соціальних проблем» [1, с. 165].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню явища білінгвізму приділено багато уваги в зарубіжній та вітчизняній науці. Теоретико-методологічним розробкам питань функціонування білінгвізму як мовно-соціального феномену були присвячені основоположні роботи зарубіжних дослідників Е. Сепіра (20-ті роки ХХ ст.), У. Вайнраха, А. Вайса, Е. Хаугена (60-ті роки ХХ ст.), Л. Блумфільда, С. Ервіна, Ч. Осгуда, Р. Фасольда, Дж. Фішмена та ін. (60-70-ті роки ХХ ст.); радянських мовознавців В. Авроріна, Т. Бертагаєва, Є. Верещагіна, М. Губогло, Л. Даурової, Ю. Дешерієва, М. Джунусова, В. Жирмунського, Ю. Жлуктенка, М. Ісаєва, В. Костомарова, М. Михайлова, Л. Нікольського, І. Протченка, В. Розенцвейга, С. Семчинського, Ф. Філіна, К. Ханазарова та ін. (60-70-ті роки ХХ ст.). Їх праці сприяли цілісному, більш глибокому осмисленню проблеми білінгвізму, а головне – виокремленню основних аспектів її вивчення: лінгвістичного, соціолінгвістичного, психологічного, психолінгвістичного. Висвітлюючи широке коло питань лінгвістичного, соціального, історичного характеру, явище білінгвізму досліджували українські автори: М. Кочерган, Л. Масенко, О. Тараненко, А. Окара, В. Труб, О. Сербенська, В. Радчук, О. Ткаченко, Б. Ажнюк, В. Демченко, А. Загнітко та багато ін.

Але попри великий інтерес дослідників до динамічного розвитку сучасних білінгвальних процесів, спостерігається загальна соціологічна неопрацьованість їх вивчення. У межах соціальної філософії явище білінгвізму вітчизняними дослідниками майже не розглядалося. Безперечно, надзвичайно важливими є питання соціальних змін, пов'язаних із феноменом білінгвізму, які так само досліджені ще зовсім не достатньо.

Мета статті. Отже, у пропонованій статті ми ставимо за мету з'ясувати сутність розуміння білінгвізму в лінгвістичному та соціальному аспектах, акцентуючи увагу на відмінностях визначення цього явища в межах різних підходів дослідження, зокрема в соціально-філософському.

Виклад основного матеріалу. Однією із центральних проблем у визначенні білінгвізму є співвідношення понять «білінгвізм» і «двомовність». Якщо у більшості лінгвістичних словників «білінгвізм» визначається через поняття «двомовність», то відповідно – ці терміни можуть використовуватися як синонімічні. Крім того, їх паралельне вживання є цілком правомірним ще й тому, що термін «білінгвізм», запозичений із французької мови (bilinguisme), в перекладі на українську означає «двомовність», відповідно – їх можна вважати тотожними. Рідше «білінгвізм» визначається як різновид багатомовності, але, оскільки двомовні ситуації являють собою найбільш типовий випадок багатомовності, термін «двомовність»/«білінгвізм» більш вживаний, ніж «багатомовність»/«полінгвізм» і часто використовується замість останнього. До речі, у Європі також розрізняють поняття «багатомовність»/«полінгвізм» і «плюрилінгвізм»: багатомовність стосується розмаїтості мов, представлених у тому чи іншому географічному регіоні, тоді як плюрилінгвізм – переліку мов, якими користується певна особа, серед них такі, що часто визначають як «рідна мова», або «перша мова», та будь-які інші мови або їхні різновиди [2, с. 15]).

На практиці найбільш розробленими є лінгвістичний та психолінгвістичний підходи, які розглядають це явище відносно індивіда. Останнім часом усе більшого

значення набувають дослідження білінгвізму як соціального явища з позиції суспільства, набуває подальшого розвитку соціальна теорія білінгвізму. Отже, чітко простежуються два підходи до визначення сутності білінгвізму – індивідуально-психологічний та суспільно-функціональний. Відповідно до другого двомовними можуть бути не лише окремі особи, але цілі колективи, соціуми, співтовариства.

К. Юмото підкреслює, що концепт білінгвізму включає широке розуміння, оскільки цей термін об'єднує багатомірні аспекти і рівні користування двома мовами. По-перше, білінгвізм розглядається одночасно на двох рівнях – індивідуальному (individual) і колективному (societal) – те, що Н. Мечковська називає психолінгвістичним і соціолінгвістичним рівнями відповідно. З метою розмежування цих двох понять К. Юмото уводить поняття «індивідуальний білінгвізм», називаючи це явище «білінгвальність» (bilinguality), та «колективний білінгвізм», називаючи це явище «білінгвізм» (bilingualism). По-друге, визначення білінгвізму варіюються від досконалого володіння двома мовами до мінімального володіння другою мовою [3, с. 137].

Отже, варіативність тлумачення терміна обумовлена складністю цього мовно-соціального явища і можливістю його багатоаспектного дослідження: з позиції мовця, суспільства, самої мови або мов. У вітчизняній та зарубіжній білінгвології існує ціла низка визначення терміна «білінгвізм», зокрема: «набута індивідом або групою здатність користуватись поперемінно двома мовами і сама реалізація цієї здатності, тобто практика поперемінного спілкування двома різними мовами»; «складна система комунікативних засобів, до якої входять засоби двох різних мовних систем»; «екzogлосна ситуація (багатомовна ситуація; мовець користується різними мовами)»; «вільне володіння чи просто володіння двома мовами»; «щоденне послуговування однією соціальною групою двома різними мовами»; «активне використання двох мов»; «поперемінне використання двох мов»; «володіння двома мовами і регулярне переключення з однієї на другу, залежно від ситуації»; «аналогічне знання двох мов, коли знання другої мови максимально наближене до ступеня знання рідної» та багато інших.

Перше визначення цього терміна було запропоноване У. Вайнрайхом, у якому він називає білінгвізм «практикою поперемінного користування двома мовами, а осіб, що її здійснюють – білінгвами» [4, с. 22]. Це визначення зустрічаємо і в Е. Хаугена – по відношенню до мовного контакту. При цьому Е. Хауген теж не характеризує рівень володіння мовами та умови їх вживання. Л. Щерба також визначає двомовність як здатність тих чи інших груп населення спілкуватися двома мовами. Пізніше подібні визначення дають і інші дослідники, наприклад: «білінгвізм – це володіння або використання людиною (колективом) двох і більше мов» (М. Ісаєв); «під двомовністю як правило розуміється володіння двома мовами і регулярне переключення з однієї на другу в залежності від ситуації спілкування» (В. Розенцвейг).

Із подібних визначень випливає, що білінгвами можна назвати всіх, хто володіє двома мовами. Але настільки широке розуміння білінгвізму веде до ігнорування його соціальної природи, оскільки в розряд двомовних потрапляють і ті, для кого володіння двома мовами – соціально обумовлена необхідність, і ті, хто вивчає якусь іноземну мову без певних перспектив її подальшого застосування.

Отже, визначення білінгвізму тільки як поперемінного використання двох мов безнадійно застаріло, тим більше, що воно не відображає усіх особливостей білінгвізму в поліетнічних країнах, таких як, наприклад, Україна, Росія та ін. Широкого поширення набула точка зору А. Карлінського, який визначає білінгвізм як «практику поперемінного використання двох мов одним і тим же індивідом або групою індивідів з метою комунікації», вказуючи на комунікацію як суспільний процес обміну думками між людьми і обмежуючи поняття двомовності соціально-психологічними рамками [5, с. 22]. Це цілком доречно, адже саме комунікація і становить предмет теорії білінгвізму. Енциклопедія «Українська мова» дає майже аналогічне визначення: «практика індивіду-

ального або колективного використання двох мов у межах однієї держави чи соціальної спільності у відповідних комунікативних сферах» [6, с. 122].

Наведені визначення не вказують на ступінь володіння мовами: просто мається на увазі, що практика користування мовами по черзі вже передбачає можливість їх використання для комунікації. Але для багатьох дослідників таке тлумачення виявилось явно недостатнім, оскільки ступінь володіння мовами, наприклад, для лінгвістичного аспекту є основним критерієм. З цього приводу було висловлено багато думок, діапазон яких надзвичайно широкий. Один полюс складають погляди тих, хто називає білінгвами людей, які абсолютно вільно володіють двома мовами і в них стирається межа між поняттями «рідна» й «нерідна» мова (В. Аврорін, О. Ахманова, Т. Бертагаєв, Л. Блумфілд, Р. Будагов, Д. Дешерієв, Н. Джидалаєв, У. Маккі, М. Сігуан, І. Протченко, В. Шварцман та інші). Так, М. Сігуан і У. Маккі пропонують називати білінгвом «ту людину, яка окрім своєї першої мови подібною мірою компетентна в іншій мові, здатна зі схожою ефективністю користуватися у будь-яких обставинах тією чи іншою з них» [7, с. 10]. Отже, багато хто розглядають білінгвізм як рівною мірою хороше володіння двома мовами, як здатність користуватися двома мовами як рідними.

Але все ж таки повна двомовність у такому розумінні – явище швидше ідеальне, ніж реальне, адже у такому випадку до числа білінгвів, як справедливо відзначає А. Карлінський, можна віднести тільки перекладачів, дипломатів, викладачів, а всі інші люди, які не так блискуче володіють другою мовою, як своєю рідною, але можуть з успіхом застосовувати ту чи іншу в залежності від комунікативних ситуацій, залишаються за рамками даного визначення. Як показує досвід, надзвичайно малий відсоток людей, які однаково легко говорять і мислять не лише своєю рідною, але й другою мовою, не перекладаючи в думках своїх висловлювань з першої мови на другу. За словами О. Майорова, ідеальну двомовність можна уявити собі лише теоретично, і вона швидше буде певною відправною точкою для оцінки двомовності якогось конкретного індивіда [8, с. 10, 55]. Це робить таке визначення правомірним тільки для власне лінгвістичного погляду на білінгвізм, що ми і спостерігаємо у такому авторитетному джерелі, як «Словник лінгвістичних термінів» О. Ахманової, де явище білінгвізму трактується, як «однаково вільне володіння двома мовами».

Інший полюс складає позиція, згідно з якою білінгвом може вважатися індивід, який успішно здійснює комунікацію другою мовою не залежно від рівня володіння нею. Якщо опиратися на цю точку зору, то число білінгвів серед світового населення буде дуже велике, оскільки ними можна буде вважати більшість тих, хто володіє хоча б елементарним знанням другої мови (включаючи шкільні курси іноземних мов). Так, К. Ханазаров стверджує, що про явище білінгвізму можна говорити вже тоді, коли люди володіють другою мовою на рівні, достатньому для узгодження своїх дій із носіями другої мови. При тому, що знання мов може бути дуже неоднаковим, обидві мови в головному відповідатимуть своєму основному призначенню – виступатимуть засобом спілкування, обміну думками та узгодження спільних дій людей. Тим самим К. Ханазаров припускає можливість двох різних тлумачень білінгвізму: одне – лінгвістичне, яке вимагає досконалого знання другої мови, а друге – соціологічне, яке допускає навіть дуже значне розходження у знанні двох мов [9, с. 217–218].

Отже, більшість учених (Т. Бертагаєв, С. Беляєва, Ю. Жлуктенко, К. Закір'янов, М. Ісаєв, В. Кабакчі, М. Михайлов, В. Розенцвейг, А. Супрун, Ф. Філін, В. Ярцева та ін.) стверджують, що абсолютно однакове знання обох мов неможливе. Зарубіжні дослідники Б. Гавранек, А. Мартіне, Е. Хауген, Дж. Фішман вважають, що повне й автономне (без змішування мов) володіння двома мовами перевищує психічні можливості звичайної людини. На думку Дж. Фішмана, білінгвізм починається з будь-якого вміння вступати в спілкування за допомогою більш ніж однієї мови. Дослідни-

ки дійшли висновку, що будь-який ступінь володіння двома мовами треба визнати білінгвізмом, так як мовна ситуація не може бути «анульована» тільки через нерівності ступенів володіння однією із мов. І саме через це на теперішній час вважається нормою, коли білінгви володіють хоча б однією мовою у повному обсязі.

Таким чином, в основі відмінностей у визначенні білінгвізму лежить прийняття/неприйняття критерію «ступінь володіння мовами». Саме цей критерій і виводить тлумачення цього терміна на два рівні: власне лінгвістичний та соціологічний (або соціальний). Іншими словами, білінгвізм у його лінгвістичному розумінні вимагає вільного знання двох мов і співвідноситься в основному із індивідуальною формою його прояву. Якщо ж білінгви володіють контактуючими мовами не однаковою мірою і диференційовано користуються ними у різних мовних ситуаціях, то мова йде про білінгвізм у соціальному тлумаченні, що характерно для колективної (або масової) форми його прояву.

Із лінгвістичним нерозривно пов'язаний психологічний аспект дослідження білінгвізму. У психологічній площині У. Вайнрайх визначає білінгвізм як переключення з мови на мову; Є. Верещагін – як психологічний механізм (знання, уміння, навички), який дозволяє людині відтворювати й породжувати мовні витвори, які послідовно належать двом мовним системам.

Отже, попри наявність великої кількості визначень, очевидним є те, що для усіх наведених словникових дефініцій терміна «білінгвізм/двомовність» загальною є сема «співіснування двох мов» (як близькоспоріднених, так і генетично не споріднених), а для дефініцій терміна «білінгв» – сема «двомовний індивід, що володіє двома мовами», а нанизування додаткових сегментів визначається підходом до вивчення питання.

Соціологічне тлумачення терміна «білінгвізм/двомовність» здатна актуалізувати обґрунтована думка А. Супруна про те, що «при всій індивідуальній своєрідності двомовності, при всьому тому, що первинним осередком двомовності є двомовний індивід (білінгв), двомовність як і сама мова – за природою явище соціальне» [10, с. 78].

В основі визначення білінгвізму в соціологічному аспекті лежить критерій практики. Білінгвізм під таким кутом зору постає як здатність і можливість досягнення взаєморозуміння між білінгвами в процесі виробництва матеріальних благ і критерій вільного володіння другою мовою тут не відіграє істотної ролі. Соціальний статус білінгвізму утверджують комунікативна й інформативна функції мови, якими оволодівають з метою залучення до іншої культури, заради встановлення економічних, політичних відносин між народами. У цьому випадку під білінгвізмом розуміють виконання суспільних функцій двома контактуючими мовами, вважаючи, що при цьому обидві мови виконують суспільні функції разом. У ролі фактора, що впливає на функціонування двох мов, може постати будь-який прояв соціального буття.

Розмежовуючи лінгвістичне й соціологічне розуміння білінгвізму, дослідники визначають його як знання двох мов у відомих формах їх існування в такій мірі, щоб виражати свої думки у доступній для інших формі, незалежно від прояву інтерференції і використання внутрішнього мовлення двомовним індивідом у процесі письмового чи усного спілкування другою мовою, а також уміння сприймати чуже мовлення, повідомлення з повним його розумінням (Ю. Дешерієв, І. Протченко); як співіснування двох мов у межах одного й того ж мовленнєвого колективу, який використовує ці мови в залежності від соціальної ситуації та інших параметрів комунікативного акту (А. Швейцер).

У цих визначеннях, хоча автори і не зачіпають ступінь володіння мовами, соціологічне й лінгвістичне тлумачення білінгвізму не протистоять один одному, а є взаємозалежними і взаємопов'язаними. Таку точку зору поділяють і інші вчені (З. Блягоз, М. Ісаєв, А. Карлінський, Н. Мечковська, М. Михайлов, В. Панфілов та ін.). Очевид-

но, що соціологічне (соціальне) розуміння сутності білінгвізму ширше, ніж лінгвістичне, воно показує, що лінгвістичне розуміння білінгвізму як «вільне володіння двома мовами» досить нечітке і невизначене, оскільки воно може мати різний зміст для людей з різним рівнем освіти.

Визначення білінгвізму в соціологічному аспекті завжди опирається на поняття мовного (мовленнєвого) колективу і соціально-комунікативної системи. Як соціальний феномен, білінгвізм колективу обов'язково передбачає індивідуальний білінгвізм його членів. Якщо у державі використовуються різні мови, але при цьому індивідуальна двомовність відсутня, то це означає, що населення даної країни розпадається на окремі одномовні колективи з власною соціально-комунікативною системою. Тому виходять із того, що білінгв – це не окремий індивід, який володіє двома мовами, а представник певної групи людей. Таким чином, білінгвізм – це співіснування у межах одного і того ж колективу двох мов, використовуваних у різних комунікативних сферах в залежності від суспільного стану та інших факторів комунікативного акту [11, с. 56].

За ступенем поширеності в суспільстві виділяють три різновиди білінгвізму – масовий, груповий, індивідуальний: «масовий білінгвізм охоплює увесь народ або переважну його більшість (за винятком окремих груп дорослого населення і дітей до певного віку), коли один з компонентів двомовності виступає як засіб міжнаціонального спілкування; груповий білінгвізм охоплює певні верстви населення або обмежений круг його представників; індивідуальний білінгвізм – це надбання окремих осіб» [12, с. 7]. Масовий білінгвізм традиційно є об'єктом дослідження соціології, лінгвістики та соціолінгвістики, а індивідуальний – психології і психолінгвістики [13, с. 60]. Філософію насамперед цікавить масовий білінгвізм як можливість комунікації між різними етносами. Масовий вид білінгвізму А. Юдакін, слідом за М. Джунусовим, називає функціональним або соціальним білінгвізмом [14, с. 238], відокремлюючи його від категоріального (або академічного) білінгвізму, окремі підвиди якого взагалі не передбачають володіння мовою у процесі комунікації (як, наприклад, технічний білінгвізм, тобто вивчення мови для роботи зі спеціальною літературою). На відміну від соціального, категоріальний білінгвізм виникає внаслідок свідомого вивчення другої мови через засвоєння фонетики, лексики та граматики нерідної мови у зіставленні їх з рідною [14, с. 239].

Деякі вчені (І. Джонсон, У. Лабов, О. Леонтьєв, Ю. Саплін та ін.) схильні не тільки розглядати білінгвізм як соціальне явище, а й говорити про його стилістичне використання. Тут ставиться питання про соціальне значення надання переваги тій чи іншій мові залежно від ситуації. Соціального значення набуває також питання ставлення до кожної з мов в умовах білінгвізму в групах, соціальних верствах і загалом у суспільстві та зв'язок соціальних оцінок (а не тільки реакції на зміну ситуації спілкування) з явищем переключення коду [15, с. 125]. Усе це зумовлює переосмислення поняття білінгвізму, крім соціального, ще й у комунікативному аспекті, у межах якого білінгвізм можна визначити як здатність індивіда чи мовної спільноти по чергово використовувати дві мови (у разі полілінгвізму – декілька мов) для забезпечення комунікативних потреб [16].

Білінгвізм як складний історико-культурний феномен, обумовлюється цілою низкою як об'єктивних, так і суб'єктивних факторів і обставин. Оскільки мова є складовою частиною національної культури, то реальний зміст білінгвізму відображає лінгвокультурні й психологічні цінності та орієнтири його носіїв, а вже потім він впливає на них.

З культурологічної точки зору Х. Багіроков визначає білінгвізм як «результат міжцивілізаційного взаємовпливу різних культур народів, одна з форм адаптації зовсім іншої або спорідненої мовної культури» [15, с. 15]. А. Загнітко дає таке визначення: «білінгвізм – це практика альтернативного використання двох мов, що постало наслідком

цивілізованого або волюнтаристськи спрямованого (детермінованого) взаємовпливу чи спрямованого впливу мов (ширше культур). Умови білінгвізму завжди виступають детермінантами мовленнєво-мисленнєвої активності мовців» [17, с. 244].

У межах соціальної філософії феномен білінгвізму розглядається як важливий компонент єдиного цілісного потоку суспільного життя. Пропонуємо в цьому аспекті визначати білінгвізм як специфічний стан суспільного життя, при якому фактично співіснують і поперемінно використовуються дві мови у межах одного мовного колективу з метою спілкування у різних комунікативних сферах залежно від детермінуючих факторів [18]. Тобто, у соціально-філософському значенні поняття «білінгвізм», по суті, відображає певний стан свідомості й соціокультурних комунікацій, який виникає на основі потреб соціальної взаємодії.

Висновки. Білінгвізм постає як здатність використовувати другу мову в цілях комунікації. У вузькому розумінні білінгвізм – це більш або менш вільне володіння двома мовами: рідною і нерідною; у широкому розумінні – це відносно володіння другою мовою, уміння у тому чи іншому обсязі користуватися обома мовами в певних сферах спілкування. Відповідно, критерій «ступінь володіння мовами» виводить тлумачення терміна «білінгвізм» на два рівні: власне лінгвістичний та соціологічний (соціальний). Білінгвізм у лінгвістичному розумінні передбачає вільне знання двох мов і співвідноситься в основному із індивідуальною формою його прояву. Якщо ж білінгви володіють контактуючими мовами не однаковою мірою і диференційовано користуються ними у різних мовних ситуаціях, то мова йде про білінгвізм у соціальному тлумаченні, що характерно для колективної (або масової) форми його прояву.

Визнання багатоаспектності й взаємозв'язку різних сторін білінгвізму привело учених до думки, що білінгвізм як лінгвістичне і соціальне явище не підлягає однозначному визначенню. Розглянута низка визначень білінгвізму не претендує на вичерпність – їх може бути ще більше, як і його різновидів: усе залежить від точки відліку або аспекту дослідження, його конкретного змісту, умов функціонування, значення для носіїв двох мов, що в свою чергу потребує подальших досліджень.

У перспективі досліджень – своєрідність білінгвального стану загальнонаціональної комунікації в українському суспільстві.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

1. Фрумкіна Р.М. Психолінгвістика / Р.М. Фрумкіна. – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 320 с.
Frumkina R.M. Psiholingvistika / R.M. Frumkina. – Moscow : Izdatelskii tsentr «Akademiiia», 2001. – 320 p.
2. Багатомовна Європа : тенденції у політиці і практиці мультилінгвізму в Європі. – К. : Ленвіт, 2012. – 168 с.
Bahatomovna Yevropa : tendentsii u politytsi i praktytsi multylinhvizmu v Yevropi. – Kyiv : Lenvit Publ., 2012. – 168 p.
3. Yumoto K. A. Study of Cognitive Level of Bilingual Proficiency: What Makes Balanced Bilinguals? / K. A. Yumoto // *The Journal of Asia TEFL*. – 2004. – Vol. 1. – No.2. – Pp. 135–160.
4. Вайнрайх У. Языковые контакты : состояние и проблемы исследования / У. Вайнрайх – Киев : Вища школа, 1979. – 263 с.
Vainraih U. Yazykovye kontakty : sostoianie i problemy issledovaniia / U.Vainraih Kiev: Vyshcha shkola Publ., 1979. – 263 p.
5. Карлинский А. Е. Основы теории взаимодействия языков / А.Е.Карлинский. – Алма-Ата : Гылым, 1990. – 181 с.
Karlinskii A. E. Osnovy teorii vzaimodeistviia yazykov / A. E.Karlinskii. – Alma-Ata : Gylym Publ., 1990. – 181 p.

6. Українська мова. Енциклопедія. – К., 2000. – С. 681–688.
Ukrainska mova. Entsyklopediia. – Kyiv, 2000. – P. 681–688.
7. Макки. У.Ф. Образование и двуязычие [Текст] / У.Ф. Макки ; [пер. с фр. М. Сигуан]. М. : Педагогика, 1990. – 184 с.
Makki, U.F. Obrazovanie i dviiazychie [Tekst] / U. F. Makki ; [per. s fr. M. Siguan]. Moscow : Pedagogika Publ., 1990. – 184 p.
8. Майоров А.П. Социальный билингвизм и языковое пространство / А.П. Майоров. – Уфа : БГУ, 1998. – 159 с.
Maiorov A.P. Sotsialnyi bilingvizm i yazykovoe prostranstvo / A.P. Maiorov. – Ufa : BGU, 1998. – 159 p.
9. Ханазаров К.Х. О проблеме двуязычия / К.Х. Ханазаров // Взаимодействие и взаимообогащение языков народов СССР. – М. : Наука, 1969. – С. 217–218.
Hanazarov K.H. O probleme dviiazychiia / K.H. Hanazarov // Vzaimodeistvie i vzaimoobogashchenie yazykov narodov SSSR. – Moscow : Nauka Publ., 1969. – P. 217–218.
10. Супрун А. Е. Лекции по лингвистике / А.Е. Супрун. – Минск : Изд-во БГУ, 1980. – 143 с.
Suprun A. E. Lektsii po lingvistike / A. E. Suprun. – Minsk : Izd-vo BGU, 1980. – 143 p.
11. Маныкин В.А. Социолингвистический аспект функционирования диалекта немецкого языка в Поволжье [Текст] : дисс... канд. филол. наук / В.А. Маныкин. – Саратов, 1992. – 187 с.
Manykin, V.A. Sotsiolingvisticheskii aspekt funktsionirovaniia dialekta nemetskogo yazyka v Povolzhe [Tekst]: diss...kand. filol. nauk / V. A. Manykin. – Saratov, 1992. – 187 p.
12. Михайлов М.М. О разновидностях двуязычия / М.М. Михайлов // Двуязычие и контрастивная грамматика. Межвузовский сборник научных трудов. – Чебоксары : 1987. – С. 4–8.
Mihailov M.M. O raznovidnostiah dviiazychiia / M.M. Mihailov // Dviiazychie i kontrastivnaia grammatika. Mezhvuzovskii sbornik nauchnykh trudov, Cheboksary : 1987. – P. 4–8.
13. Галимьянова В.Р. Языковая ситуация Краснокамского района республики Башкортостан : социолингвистический аспект [Текст]: дис... канд. филол. наук / В.Р. Галимьянова. – Уфа : 2003. – 206 с.
Galimianova, V.R. Yazykovaia situatsiia Krasnokamskogo raiona respublikii Bashkortostan: sotsiolingvisticheskii aspekt [Tekst]: dis... kand. filol. nauk / V.R. Galimianova. – Ufa : 2003. – 206 p.
14. Юдакин А.П. Билингвизм и проблема связи языка и мышления (исторический аспект) / А.П. Юдакин // Теоретические проблемы социальной лингвистики. – М. : Наука, 1981. – С. 220–240.
Yudakin A. P. Bilingvizm i problema svyazi yazyka i myshleniia (istoricheskii aspekt) / A. P. Yudakin // Teoreticheskie problemy sotsialnoi lingvistiki. – Moscow. : Nauka Publ., 1981. – P. 220–240.
15. Багирокров Х.З. Билингвизм : теоретические и прикладные аспекты (на материале адыгейского и русского языков) : монография / Х.З. Багирокров. – Майкоп : Изд-во АГУ, 2004. – 316 с.
Bagirokov H. Z. Bilingvizm : teoreticheskie i prikladnye aspekty (na material adygeiskogo i russkogo yazykov) : monografiia / Bagirokov H. Z. – . Maikop : Izd-vo AGU, 2004. – 316 p.
16. Палінська О. Білінгвізм в аспекті соціально-мовної взаємодії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lnu.edu.ua/faculty/Philol/www/visnyk/34_1/palinska.doc.
17. Загнітко А., Кудрейко І. Сучасні теорії білінгвізму : типологія підходів і закономірності вияву / А.Загнітко, І. Кудрейко // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць

[укл.: Анатолій Загнітко (наук. ред.) та ін.]. – Донецьк : ДонНУ, 2008. – Випуск 17. – 347 с.

Zahnitko A., Kudreiko I. Suchasni teorii bilinhvizmu: typolohiia pidkhodiv i zakonmirnosti vyjavu / Zahnitko A., Kudreiko I. // Lihvistychni studii : zb. nauk. prats. / [ukl.: Anatolii Zahnitko (nauk. red.) ta in.]. – Donetsk : DonNU, 2008. – Vypusk 17. – 347 p.

18. Узбек К.М., Мацнєва Є.А. Білінгвізм як об'єкт дослідження соціальної філософії / К.М. Узбек, Є.А. Мацнєва // Інтелект. Особистість. Цивілізація. Темат. зб. наук. пр. із соц. філос. пробл. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2013. – Вип. 11. – №1. – С. 160–167.

Uzbek K.M., Matsnieva Ye. A. Bilinhvizm yak obiekt doslidzhennia sotsialnoi filosofii / K.M. Uzbek, Ye.A. Matsnieva // *Intelekt. Osobystist. Tsyvilizatsiia. Temat. zb. nauk. pr. iz sots. filos. probl.* – Donetsk : DonNUET, 2013. – Vyp. 11. – №1. – P. 160–167

Дата надходження рукопису 25.09.2015 р.

Objectives. *The present article is aimed to outline the variation of the term «bilingualism» interpretation; to figure out the subject matter of the term definition within the different approaches to the study of this phenomenon; to give a definition of bilingualism in terms of social philosophy.*

Methods. *The objectives of the present article are completed by means of such theoretical methods as investigation, analysis and synthesis, comparison, generalization, learning of scientific research works on multilingualism.*

Scientific results. *The variation of the term «bilingualism» interpretation by which the complex linguo-social phenomenon is defined, is highlighted; the subject matter and criteria for the term definition within the various aspects of the bilingualism study are stated; the author's definition of the term «bilingualism» in socio-philosophical conception is given.*

Scientific originality. *As the study of the bilingualism phenomenon in the socio-philosophical aspect is just unfolding and the methodological basis development of such research is still ongoing, there is a need for comprehensive study of the bilingualism as social phenomenon and for its definition.*

Practical value. *The author's definition of the term «bilingualism» in socio-philosophical aspect is stated.*

Key words: *bilingualism/bilingual, plurilingualism, bilingual.*

Цель. *Очертить вариативность толкования термина «билингвизм»; выяснить сущность дефиниции этого термина в рамках различных подходов к изучению этого явления; дать определение двуязычия с точки зрения социальной философии.*

Методы: *выполнение задач, предусмотренных в цели, проведено с использованием теоретических методов исследования: анализ и синтез, сравнение, обобщение, изучение научных работ об исследовании многоязычия.*

Результаты. *Описываются возможности различных толкований термина «билингвизм», которым обозначается сложное лингвистическое явление; прослежено сущность и критерии дефиниции этого термина в рамках различных аспектов изучения билингвизма; предложено авторское определение «билингвизм» в социально-философском смысле.*

Научная новизна. *Исследование феномена билингвизма в социально-философском аспекте еще продолжается, так что всестороннее исследование билингвизма как явления социальной реальности и разработка методологической основы для таких исследований требуют дальнейшего развития. В этом контексте автор предлагает терминологическое определения социального билингвизма.*

Практическое значение. *Дано авторское определение термина «билингвизм» в социально-философском аспекте.*

Ключевые слова: *билингвизм/двуязычие, плюрилингвизм, билингв*